

ALEKSANDAR MORFIDIS NISIS (1803, Niš–1878, Novi Sad)

Aleksandar Morfidis Nisis se rodio u Nišu 1803. godine, u porodici Morfidis koja je grčkog porekla. Otac mu je po predanju bio moldavski knez, a zahvaljujući majci koja je bila stalna članica Baleta Bečke opere Morfidis, detinjstvo i rane godine mladosti je proveo u Beču gde je bio gimnazijalac, a kasnije je upisao studije filozofije i medicine, međutim napustio ih je i počeo je da na studijama muzike proučava ranu muziku. Govorio je tečno nekoliko jezika: francuski, nemački, grčki, latinski i to mu je omogućilo da privatno drži časove u Zagrebu, Osijeku, Vršcu i Temišvaru. U Novi Sad je došao 1838. kao učitelj muzike i horovođa u Srpskoj gimnaziji (današnja Gimnazija „Jovan Jovanović Zmaj”). Gimnazijalci su u horu pod Morfidisovom dirigentskom upravom pevali na bogoslužjenju u Sabornoj crkvi Sv. Georgija u Novom Sadu. Morfidis je uz nekoliko kolega u Novom Sadu osnovao i Muzičku školu u okviru Srpske gimnazije 1841. godine, međutim, njen rad nije bio dugog veka usled nedostatka finansijskih sredstava.

Uporedo sa ovim poslom, Morfidis je držao i privatne časove klavira mladićima i devojkama iz uglednih novosadskih porodica, a ne treba smetnuti sa uma da je klavir u to vreme sve više dobijao na popularnosti u građanskom društvu, tada još uvek južnog dela Habzburške monarhije, a danas teritorije Vojvodine. Podstaknut kvalitetom rada sa talentovanim učenicima i učenicama, Morfidis je često organizovao njihove javne nastupe u salonima u Novom Sadu, sa raskošno ispisanim pozivnicama. Aleksandar Morfidis je osnovao i prvo pevačko društvo u Novom Sadu 1860. godine. U gimnaziji Morfidis 1864. godine pokreće čuvene „Besede”, muzičko-poetske koncerte na kojima nastupaju đaci gimnazije, a neretko je i on imao običaj da učestvuje na tim koncertima, pevajući svojim raskošnim bas-baritonom. Uz dela koja su tada bila popularna u srednjoevropskim centrima, poput Budimpešte, Beča, Praga izvodio je često i svoja dela koja je pisao u ranoromantičarskom biedermajer stilu.

Kao kompozitor, Morfidis Nisis je pisao najviše klavirsku i horsku muziku, kao i solo pesme. Pisao je za klavir u stilu ranog romantizma, pod velikim uticajem nemačkog kompozitora Roberta Šumana, međutim nije ostavio niti jednu kompoziciju koja je na tako visokom kompoziciono-tehničkom nivou kao što su to Šumanove kompozicije za klavir. Morfidis je za klavir solo komponovao najviše dela i ujedno su to njegova najuspelija dela. Najčešće su to valceri, polke, mazurke, kotijoni, odnosno manje ili više stilizovani popularni plesovi u to vreme u zemljama Habzburške monarhije, a kasnije Austro-ugarskog carstva druge polovine 19. veka. Njegova muzika za klavir u potpunosti oslikava njegovu celokupnu umetničku ličnost, koju karakterišu tipično romantičarske tendencije prema ljubavi, rodoljublju, poeziji, osećajnosti... Već i sami naslovi ovih kompozicija, od kojih je većina na francuskom [kao što su recimo polke „La jolie Bayadere” ili „A quelles graces”] ukazuju da je reč o klavirskim komadima koji pripadaju salonskom muziciranju. Ono što izdvaja na neki način Morfidisove kompozicije za klavir, u odnosu na slična dela drugih kompozitora toga doba, jeste što je on valcere komponovao u ciklusima po pet ili šest kratkih komada, kojima prethodi veliki svečani „Уводъ” (Introduzione), a zaokružuje ih „Заключеніе” (Coda). Jedna od najpoznatijih, a ujedno i prvih srpskih valcera je njegova kompozicija za klavir pod nazivom „Pozdrav serbskim djevama”. To je bilo vreme kada se u Novom Sadu o muzici i umetnosti diskutovalo, kada su viđeniji građani i građanke odlazili na muzičke soaree u salone, a muzika i muzičari su bili veoma popularni, tako da je vest o tome da je Aleksandar Morfidis komponovao

valcer posvećen srpskim devojkama odjeknuo u oglasu u „Srpskim novinama” 1841. godine: „U Novom Sadu, u knjigoprodavnici P. I. Stojanovića, može se dobiti 'Pozdrav serbskim djevama', valcer za klavir. Iz sva tri u imenu Sofiji Sekulič nalaziće se muzikijaska pismena F, A, E sačinjeniji Blagorodnoj gospodični Sofiji Sekulič od Aleksandra Morfidis Nisisa. Cena 1 forinta srebra. Valceri ovi mogu se još dobiti: u Beču kod Haslingera i sina; u Beogradu kod Grigorija Vozarovića; u Lajpcigu kod Rudolfa Hartmana; u Pešti kod Karla Gajbela; u Pragu kod Kronbergerla; u Karlovcu Gornji kod Pretnera; u Zagrebu kod Supana i sina; u Temišvaru kod Josifa Vajhsla.”

Ovaj podatak nam govori u prilog tome na kom je nivou bila distribucija muzikalija i nota oko polovine 19. veka iz Novog Sada ka drugim mestima u Monarhiji. Ipak, Morfidisove kompozicije za klavir predstavljaju više istorijski dokument o kulturnom životu i njegovom razvoju građanskog Novog Sada u godinama oko polovine 19. veka, nego umetnička dela kao takva. Tome u prilog govori i Branko Radičević, upućujući svom prijatelju Aleksiću oglas o svojim književnim delima, uz koje prilaže i „šmokljanske valcere” nekog „šmokljanskog Novosađanina” koje „ne vredi ni u ruke uzeti, ali koji će tebi biti krasniji i milejši”. Može se reći da sud Radičevića o ovim kompozicijama može itekako da bude relevantan, s obzirom na to da se on kretao u krugovima bečke elite koja je prisustvovala koncertima na kojima se izvodila umetnički mnogo vrednija muzika, nego što je to Morfidisova.

Aleksandar Morfidis je pisao i solo pesme, jedan od omiljenih žanrova salonske muzike u bidermajer stilu. Od njegovih solo-pesama treba pomenuti sledeće: „Prag je ovog milog srpstva”, „Sabljo moja”, „Ja sam Srbin srpski sin”, „Ljubica moma”, „Ti si dušo lepo cveće”, „Bez tebe draga ne mogu”, „Paraćinka”, „Ti ne budi luda”, „Chantes Slaves” i druge.

Deo sačuvane zaostavštine u vidu rukopisa i prepisa nalazi se u Rukopisnom odeljenju Matice srpske, kao i u Arhivu kompozitorskih legata Muzikološkog instituta Srpske akademije nauka i umetnosti u Beogradu.

Aleksandar Morfidis Nisis je preminuo 1878. godine u Novom Sadu. Sahranjen je na Uspenskom groblju, međutim danas se ne zna gde mu je tačno grob, s obzirom na to da je drveni krst istrulio s godinama i ne može se precizno locirati, odnosno utvrditi gde je sahranjen. Ova činjenica govori u prilog našoj nemarnosti kao društva u pogledu kulture sećanja na ljude koji su značajno doprineli kulturi i umetnosti u prošlosti na ovim prostorima. Iz njegove biografije, kao i svedočenja savremenika i pismene korespondencije se može sa uverenjem tvrditi da je Morfidis Nisis odigrao veoma značajnu ulogu kao učitelj, horovođa, kompozitor i kulturni poslenik Novog Sada, koji je i tada bio centar kulturnih zbivanja na ovim prostorima.

Samo nekoliko meseci po smrti Morfidisa Nisisa rodiće se u Kuli budući mladi pravnik, kompozitor, tamburaš, horovođa i dirigent Isidor Bajić, koji će „Prometejevu vatrenu luč” nastaviti, obogaćujući kulturni život u Novom Sadu.

O klavirskoj muzici Aleksandra Morfidisa Nisisa najtemeljnije je pisala dr Marijana Kokanović-Marković, a njeni tekstovi su objavljeni, kako u zemlji tako i u inostranstvu. Ona je prva i priredila i objavila Morfidisove kompozicije za klavir u

okviru Albuma salonskih igara za klavir „Iz novosadskih salona”, u izdanju Matice srpske 2009. godine.

Udruženje muzičkih i baletskih umetnika Srbije organizuje nekoliko godina već Međunarodno takmičenje horova koje je nazvano po Aleksandru Morfidisu Nisisu i održava se tradicionalno u Novom Sadu.